

אותו ואת בנו

ושור או שה אתו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד:

קיום המין

כתב בספר החינוך (מצוה רצד) משרשי המצוה, שיתן האדם אל לבו כי השגחת השם ברוך הוא על כל מיני בעלי חיים בכלל, ועם השגחתו עליהם יתקיימו לעולם, כי השגחתו בדברים זהו קיומם, ועל כן לא יבטל מן המינין לגמרי כל ימי עולם. ואף על פי שהשגחתו על מין האדם בפרט, לא כן מיני שאר בעלי חיים אלא דרך כלל במין ישים השם השגחתו ברוך הוא, ועל כן נמנענו מלכלות האילן וענפיו ביחד לרמז זה.

וזה כדברי הרמב"ן (בראשית יח, יט) וז"ל והנכון בעיניי שהיא ידיעה בו ממש. ירמוז, כי ידיעת השם שהיא השגחתו בעולם השפל, היא לשמור הכללים. וגם בני האדם מונחים בו למקרים עד בא עת פקודתם. אבל בחסידיו ישום אליו לבו לדעת אותו בפרט, להיות שמירתו דבקה בו תמיד, לא תפרד הידיעה והזכירה ממנו כלל. כטעם לא יגרע מצדיק עיניו (איוב לו ז). ובאו מזה פסוקים רבים, כדכתיב (תהלים לג יח) הנה עין ה' אל יראיו, וזולת זה.

אמנם מביאים שהגר"א בצפרא דצניעותא (פ"ה) חולק וז"ל, והכלל כי כל מה שהיה והיה ויהיה עד עולם הכל כולו בתורה מבראשית עד לעיני כל ישראל, ולא הכללים לבד אלא אפילו פרטיו של כל מין ומין, ושל כל אדם בפרט, וכל מה שאירע לו מיום הולדו עד סופו, וכל גלגוליו וכל פרטיו ופרטי פרטיו. וכן של כל מין בהמה וחיה וכל בעל חי בעולם, וכל עשב צומח ודומם, וכל פרטיהם ופרטי פרטיהם בכל מין ומין ואישי המינים עד לעולם, ומה שיארע להם ושרשם וכו'.

אכזריות

אמנם הרמב"ן (פרשת כי תצא) עה"פ כי יקרא קן צפור לפניך כתב וז"ל גם זו מצוה מבוארת מן אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד (ויקרא כב, כח), כי הטעם בשניהם לבלתי היות לנו לב אכזרי ולא נרחם. וכ"כ החינוך עצמו וז"ל ועוד נוכל לומר בענין על צד הפשט כמו כן, שהוא לקבוע בנפשנו מדת החמלה ולהרחיק מדת האכזריות שהיא מדה רעה, ולכן, אע"פ שהתיר לנו האל מיני בעלי חיים למחייתנו צונו לבל נהרוג אותו ואת בנו ביחד, ולקבוע בנפשנו מדת החמלה.

טעמי המצוות

והביא הרמב"ן מש"כ הרמב"ם בספר מורה הנבוכים (ג, מח) כי טעם שלוח הקן וטעם אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד, כדי להזהיר שלא ישחוט הבן בעיני האם כי יש לבהמות דאגה גדולה בזה, ואין הפרש בין דאגת האדם לדאגת הבהמות על בניהם, כי אהבת האם וחנותה לבני בטנה איננו נמשך אחרי השכל והדבור אבל הוא מפעולת כח המחשבה המצויה בבהמות כאשר היא מצויה באדם. **ואם כן, אין עיקר האיסור באותו ואת בנו רק בבנו ואותו, אבל הכל הרחקה.**

[דרך אגב רואים שיש מושג של "גזירה" מה"ת, עי' בזה בספר לקח טוב]

ויותר נכון בעבור שלא נתאכזר. ואמר הרב ואל תשיב עלי ממאמר החכמים (ברכות לג, ב) האומר על קן צפור יגיעו רחמיך, כי זו אחת משתי סברות, סברת מי שיראה כי אין טעם למצות אלא חפץ הבורא, ואנחנו מחזיקים בסברא השניה שיהיה בכל המצוות טעם. [ויש לדון אם כוונתו למחלוקת ר"ש ור"י אי דרשינן טעמא דקרא, ואם זה כוונתו יהיה ראייה להכס"מ שהרמב"ם פסק כר"ש דדרשינן טעמא דקרא, ואכמ"ל]. והוקשה עליו עוד מה שמצא בב"ר (מד, א) וכי מה איכפת לו להקב"ה בין שוחט מן הצואר לשוחט מן העורף, הא לא נתנו המצוות אלא לצרף בהם את הבריות שנאמר (משלי ל ה) כל אמרת אלוה צרופה.

וכתב הרמב"ן שמה שכתב הרמב"ם שיש טעמים למצוות, מבואר הוא מאד כי בכל אחד טעם ותועלת ותקון לאדם, מלבד שכתב מאת המצוה בהן יתברך. וכבר ארז"ל (סנהדרין כא, ב) מפני מה לא נתגלו טעמי תורה וכו',

ודרשו (פסחים קיט, א) ולמכסה עתיק, זה המגלה דברים שכסה עתיק יומין ומאי ניהו טעמי תורה. וכבר דרשו בפרה אדומה (במדב"ר יט ג ד), שאמר שלמה על הכל עמדתי, ופרשה של פרה אדומה חקתי ושאלתי ופשפשתי, אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני (קהלת ז כג), ואמר ר' יוסי בר' חנינא אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה לך אני מגלה טעם פרה אדומה אבל לאחרים חקה, הנה בארו שאין מניעות טעמי תורה ממנו אלא עורון בשכלנו, ושכבר נתגלה טעם החמורה שבהם לחכמי ישראל, וכאלה רבות בדבריהם, ובתורה ובמקרא דברים רבים מודיעין כן.

אבל כתב הרמב"ן שאלו ההגדות אשר נתקשו על הרב ענין אחר להם, שרצו לומר שאין התועלת במצות להקב"ה בעצמו יתעלה, אבל התועלת באדם עצמו למנוע ממנו נזק או אמונה רעה או מדה מגונה, או לזכור הנסים ונפלאות הבורא יתברך ולדעת את השם. וזהו "לצרף בהן", שיהיו ככסף צרוף, כי הצורף הכסף אין מעשהו בלא טעם, אבל להוציא ממנו כל סיג, וכן המצות להוציא מלבנו כל אמונה רעה ולהודיענו האמת ולזכרו תמיד.

ממשיך הרמב"ן וז"ל הנה בארו שאפילו הלולב והסוכה והתפילין שצוה בהן שיהו לאות על ידך ולזכרון בין עיניך כי ביד חזקה הוציאך ה' ממצרים, אינן לכבוד ה' יתברך, אבל לרחם על נפשתינו. וכבר סדרו לנו בתפלת יום הכפורים, אתה הבדלת אנוש מראש ותכירהו לעמוד לפניך כי מי יאמר לך מה תעשה ואם יצדק מה יתן לך... וכן ויצונו ה' לעשות את כל החקים האלה ליראה את ה' אלהינו לטוב לנו כל הימים (שם ו, כד). והכוונה בכלם לטוב לנו, ולא לו יתברך ויתעלה, אבל כל מה שנצטוונו שיהיו בריותיו צרופות ומזוקקות בלא סיגי מחשבות רעות ומדות מגונות.

רחמנות על העוף או בשבילנו

וכן מה שאמרו (ברכות לג, ב) לפי שעושה מדותיו של הקדוש ברוך הוא רחמים ואינן אלא גזרות, לומר שלא חס האל על קן צפור ולא הגיעו רחמיו על אותו ואת בנו, שאין רחמיו מגיעין בבעלי הנפש הבהמית למנוע אותנו מלעשות בהם צרכנו, שאם כן היה אוסר השחיטה, אבל טעם המניעה ללמד אותנו מדת הרחמנות ושלא נתאכזר. כי האכזריות תתפשט בנפש האדם, כידוע בטבחים שוחטי השורים הגדולים והחמורים שהם אנשי דמים זובחי אדם אכזרים מאד, ומפני זה אמרו (קידושין פב, א) טוב שבטבחים שותפו של עמלק. והנה המצות האלה בבהמה ובעוף אינן רחמנות עליהם, אלא גזירות בנו להדריכנו וללמד אותנו המדות הטובות.

ויש להעיר שגם הרמב"ם נוטה יותר לצד זה, שכתב וז"ל ויותר נכון בשביל שלא נתאכזר.

אותו ואת בנו בקדשים

כתוב במשנה (חולין עח, א) שאותו ואת בנו נוהג בקדשים. והק' בתוס' אמאי ס"ד דלא איירי קרא במקדשין הא סתמא כתיב, ואין לומר דאיצטריך שאם צריך לפסח ואין לו אלא אותו שנשחט בו ביום אביו או בנו, דס"ד דאתי עשה דפסח ודחי לאו דאותו ואת בנו, ולהכי איצטריך דלא דחי, דהא במחוסר זמן איכא לאו ועשה ובלאו קרא לא דחי ליה עשה.

בספר קוב"ש (אות לג) מביא דברי תוס' (מנחות מ"ט) שכתבו להוכיח דעשה דעליה השלם אינו מעכב בדיעבד, מהא דאמרינן יבא עשה דפסח וידחה עשה דהשלמה, ואי עשה דהשלמה פוסל בדיעבד לא מהניא דחיה. וא"כ ה"נ הא או"ב הוי מחוסר זמן ופסול בדיעבד ולא שייך דחיה, ומפני מה הוצרכו התוס' לטעם דאיכא לאו ועשה. ותי' דאו"ב מיקרי מחו"ז משום האיסור, וכיון שהאיסור נדחה תו לא הוי מחו"ז.

אבל עדיין ק', שהרי התוס' כתבו שהסיבה שאינה נדחית היא משום שמחוסר זמן יש עשה ול"ת, ואם איתא הרי עם הלאו של או"ב שפיר נדחית א"כ אינה מחוסר זמן לדברי הגרא"ו, אז א"א לצרף הלאו ועשה של מחוסר זמן, וצ"ע.

אי עביד לא מהני

איתא במתני' (חולין עח, א) השוחט אותו ואת בנו חולין בחוץ שניהם כשרים, וכתב רש"י משום דבעי למיתני סיפא שניהם פסולין כתב נמי שניהם כשרים.

אמנם הגרע"א כתב דאתי לאשמעינן דלא נימא כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני והוי נחירה,

דבשלמא לעיל (חולין יד, א) השוחט בשבת שניהם כשרים לא קשיא משום דהתם החיוב משום נטילת נשמה, וגם אי לא מהני והוי כנחירה מ"מ הוי איסור מלאכה, אבל הכא אם הוי נחירה היה פטור מאו"ב.

היתר שחיטה או מעשה שחיטה

ויש לתרץ דגם איסור אותו ואת בנו תלוי במעשה שחיטה לא בהיתר שחיטה, א"כ אפילו אי לא מהני לא מתקן איסורא כמו בשחיטה. ויסוד לזה הא דנחלקו לקמן (פא, א) האם שחיטה שאינה ראויה, כגון שחיטת טריפה, שמה שחיטה או לא, דלדידן שמה שחיטה ואסור לשחוט הבן אחרי שחיטה שאינה ראויה.

שעיר המשלה

עוד יש להוכיח מהא דאיתא ביומא (סד, א) שאם היה לו חולה בתוך ביתו ושחט אמו של השעיר המשתלח ביום הכפורים, אסור לשלוח הבן לעזאזל משום איסור אותו ואת בנו, אע"ג שאין כאן שחיטה, דאמרי במערבא דחיתו לצוק זו היא שחיטתו.

ובספר אתוון דאורייתא (כלל א) הוכיח שאעפ"כ לכו"ע אסור באכילה, דרק לענין הנאה נחלקו (זבחים סז, א) אי שרי או אסור, אבל באכילה לכו"ע אסור. וע"כ שהאיסור הוא מטעם נבילה דאין לומר שהוא מטעם הקדש, שהרי למ"ד דמותר בהנאה ע"כ דפקע מיניה איסור הקדש, דלענין הקדש הרי אין שום חילוק בין אכילה והנאה. וצ"ל דנהי דדחיתו לצוק זו היא שחיטתו, עכ"ז לענין היתר אכילה בעינן שחיטה ממש. עכ"פ רואים מכאן ששייך איסור או"ב אפילו בשחיטה שאינה מתיר באכילה.

ועי' מנ"ח (מצ' רצד) שתמה על הרמב"ם שאע"פ שהביא את הדין (עבודת יום הכיפורים ה, יז), וז"ל המום פוסל בשעיר המשתלח אפילו מום עובר, וכן אם נעשה מחוסר זמן נפסל, כגון שנשחטה אמו לחולה ביום הכפורים, שדחייתו לעזאזל היא שחיטתו, אבל לא כתב שלוקין עליו.

האם עריפת עגלה ערופה נחשב כשחיטה

מבואר בתוס' שעריפת עגלה ערופה ישנו משום אותו ואת בנו. דהנה התוס' (חולין פב, א) מביאים קושיית ה"ר משה מבונדי"ש אמאי לא קאמר דשוחט דמתני' היינו עורף ופטור לר"ש משום דלא חזיא לאכילה, ולרבנן חייב משום דעריפה זו היא שחיטתו, כדאמרי' (יומא סד, א) גבי שעיר המשתלח דחיתו לצוק היינו שחיטתו וחייב משום אותו ואת בנו. ובפ' חטאת העוף (זבחים ע, ב) אמרינן דעריפה מטהרת מידי נבלה. ותירץ ר"ת דא"כ לא הוה ליה למיתני השוחט אלא העורף.

חילוק בין מעשה מצוה לכפרה

אבל בספר הישר (סי' נב) תי' שיש לחלק בין דחייה לצוק שהוא הכשר מצוה, לעריפת עגלה שהיא לכפרת חטא, שאע"פ שעריפתה מטהרת מידי נבלה, אפ"ה עריפתה שהיא מצוה הבאה על חטא אינה דומה לדחיית צוק. דדחיית צוק הוי כשחיטת עולת קדשים דאסורה באכילה, וכמליקת עוף דמותר באכילה. הלכך חשוב דחיית צוק שחיטה, דאם שחט המוכר את אמו אסור לדחותו לצוק דהוי הכשרו כמליקת עולת העוף. נמצא לדבריו שאע"פ שמטהר מידי נבילה אינו נחשב שחיטה לענין אותו ואת בנו.

שחיטה שאינה ראויה

(חולין פא, ב) השוחט ונמצא טרפה השוחט לעבודה זרה והשוחט פרת חטאת ושור הנסקל ועגלה ערופה רבי שמעון פוטר.

היכא שהשניה אינה ראויה

מבואר ברוב ראשונים שלפי ר"ש גם אם שחיטה השניה אינה ראויה אינו עובר על אותו ואת בנו, אבל שיטת הר"י מלוניל שר"ש פוטר רק היכא שהראשונה לא היתה שחיטה כלל כיון שאינה ראויה לאכילה, אבל היכא ששוחט הראשונה כהוגן אע"פ שהשניה שחיטה שאינה ראויה, י"ל דר' שמעון מודה דחייב משום אותו ואת בנו.

ומביא ראיה מהא דקימ"ל שאותו ואת בנו נוהג בקדשים, ולעולם שחיטת השני הוי שחיטה שאינה ראויה, דהא מחוסר זמן הוא, ואפ"ה חייבה תורה עליו שלוקה משום אותו ואת בנו.

דחיה לצוק האם חייב משום או"ב

והנה המנ"ח (שם) מסופק אם שחט האם ואח"כ דחה השעיר המשתלח לצוק האם חייב על דחייתו לצוק משום או"ב. דבאמת בכל או"ב אם נאמר דשחיטת השני פסול והוי נבלה מחמת כל מלתא דאמר רחמנא ל"ת אעל"מ, מ"מ לקי דעבר אמימרא דרחמנא, כי הפסול הוא מחמת העברת הלאו, אבל כאן בשעיר אם שחט האם קודם דהתורה פסלה משום מחוסר זמן, ואי לאו דהתורה פסלה בודאי היה חייב מלקות משום או"ב כי דחייתו הוא שחיטתו, אך עתה דהתורה פסלה א"כ השעיר הזה פסול ובאמת לא נשחטה כלל ואינו חייב על נחירה, ואם הוא פסול אין כאן שחיטה ולמה יתחייב משום או"ב.

אבל בר"י מלוניל מבואר שאפילו במחוסר זמן חייב משום או"ב, והוכיח כן מזה שאו"ב נוהג בקדשים אע"ג דתמיד הוי מחוסר זמן, וצ"ע על המנ"ח.

ואולי יחלק בין שחיטה לדחיה מהצוק, שבשחיטה אע"פ שהשחיטה פסולה סכ"ס יש כאן מעשה שחיטה ולכן שפיר עובר, משא"כ דחיה לצוק שאינו מעשה שחיטה אלא שהיות ויש כאן מעשה מכפר הוי כשחיטה, א"כ היכא שיש פסול של מחוסר זמן משום דהוי או"ב י"ל דבכה"ג לא נחשב כשחיטה.

שחיטת מומר

המשנה (לעיל יד, א) אומרת שהשוחט בשבת שחיטתו כשרה, וכבר הק' הראשונים למה אינו נפסל מטעם מומר שהרי חילל שבת. וי"א שמירי ששחט בצנעה. והביא הרמב"ן בשם תוס' שאין אותה שחיטה שהוא נעשה משומד עליה אסורה, אלא מה ששוחט מכאן ולהבא.

ומסופק הרמב"ן האם שחיטת משומד לע"ז הוי כשחיטת נכרי לטמוי במשא, או שמא אסורה באכילה בלחוד היא דהא אינו גוי וקדושיו קדושין, ואם נאמר שישנו בכלל שחיטה, כל שחיטה שמטהרת מידי נבלה חייב משום אותו ואת בנו לרבנן, ואפילו באסורי הנאה.

שחיטת גוי

אם כנים דברי הרמב"ן ששחיטה המטהרת מידי נבילה הוי שחיטה לענין אותו ואת בנו, אז לשית הרמב"ם (שאר אבות הטומאה ב, י) ששחיטת עכו"ם ג"כ ישנו משום אותו ואת בנו. שהרי כתב הרמב"ם וז"ל שחיטת עכו"ם נבילה ומטמאה במשא ואפילו ישראל עומד על גביו ... וקרוב בעיני שאף זה מדברי סופרים, שהרי טומאת ע"ז וטומאת תקרובתה מדבריהם כמו שיתבאר, ובגלל ע"ז נתרחקו הכותים ונאסרה שחיטתן. א"כ שמה"ת שחיטת עכו"ם מטהר מידי נבילה, עכו"ם ששחט בהמה אסור לישראל לשחוט האם או הוולד.

שו"מ שדן בזה הגרע"א (השמטות להל" שחיטה מהדורת פרנקל), ומביא שהתבואת שור כתב לחלק בין גוי עובד ע"ז ששחיטתו אינו אוסר משום אותו ואת בנו דהוי כנחירה, לבין גר תושב ששחיטתו נבילה רק מדרבנן ולכן אוסר משום אותו ואת בנו. ולדברינו אפילו אם נאמר ששחיטתו נבילה מה"ת עדיין י"ל שיש כאן משום אותו ואת בנו.

זכרים

נחלקו התנאים האם אותו ואת בנו נוהג בזכרים, ת"ק סובר נוהג בנקבות ואינו נוהג בזכרים, וחנניה אומר נוהג בין בזכרים ובין בנקבות.

להלכה נפסק (יו"ד טז, א) שהדבר ספק. וכתב הפליתי (סק"א) דאחרי דהדבר ספק אם נוהג בזכרים א"כ מותר לשחוט השני בין השמשות משום ס"ס, שמא אינו נוהג ושמא יום שלאחריו. ועי' בפתחי תשובה שבתשובת זכרון יצחק (סימן ק"א) השיג עליו דהא קיי"ל דבדבר שיל"מ אין להתיר מטעם ס"ס, א"כ לענין איסור או"ב לא מהני ס"ס להתיר דהא יל"מ לאחר שתחשך.

אבל הש"ך (יו"ד קי, נו) כתב בשם הרא"ש (כלל ב, א) וז"ל ומה שכתבו בשם רבינו (ר"ל מהר"מ מרוטנבורק) דדבר שיל"מ אפילו ס"ס אסור, היינו דוקא בתערובות, דאע"ג דבעלמא מותר משום ס"ס בדשיל"מ החמירו חז"ל דלא בטיל ע"י תערובות אפילו באלף, אבל ס"ס כי האי שעל התבואה אני אומר שהוא ישן ואת"ל שהוא חדש שמא השריש קודם לעומר ואין כאן איסור חדש כלל, כה"ג לא אסרינן ס"ס בדשיל"מ.

איסור חדש היכא שהרוב ישן

סברא זו נוגע הלכה למעשה באיסור חדש, שנחלקו הפוסקים היכא שיש רוב ישן האם מותר לסמוך ולאכול. ששיטת מהרש"ל (הביאו המג"א תקיג, יג) שלא אזלינן בתר רוב בדבר שיל"מ, אבל י"א שרק לענין ביטור אומרים דשיל"מ אפילו באלף לא בטל, שיש כאן האיסור ואומרים "עד שתאכלנה באיסור תאכלנה בהיתר", אבל ברוב הרי אומרים שאין כאן איסור, וזה כסברת הרא"ש.

אב ובנו

כתוב בשו"ע (יו"ד טז, ב) איסור אותו ואת בנו נוהג בנקבות, שזה בנה ודאי, ואם נודע ודאי שזה הוא אביו, אין שוחטין שניהם ביום אחד, ואם שחט אינו לוקה, שהדבר ספק אם נוהג בזכרים או אינו נוהג. עוד כתוב שם (סעי' ג) עבר ושחט אותו ואת בנו ביום א', מותר לאכלם, ויש מי שאוסר.

ועי' בפתחי תשובה (ס"ק ב) שבתשובת זכרון יצחק (סימן ק"א) כתב דאם שחט אב ובנו ביום אחד מותר לאכול בו ביום אותו שנשחט אחרון, כיון דהדבר ספק אי נוהג בזכרים א"כ הוי ס"ס שמא אינו נוהג ושמא הלכה כדעת האומרים דבעבר ושחט מותר בו ביום לאוכלם. ואף בדבר שיל"מ לא מהני ס"ס מ"מ כיון שאין איסורו לכל העולם רק להשחט עצמו לא דיינינן ביה דשיל"מ, כמ"ש מהרש"ל ביבמות (פרק הערל סי' ל"ד). ותמה עליו הפ"ת דאנן לא פסקינן כדברי מהרש"ל שהרי קי"ל (קב, ד) שהנודר מדבר מקרי דשיל"מ, הרי גם עתה אינו אסור רק להנודר ואפ"ה מקרי דשיל"מ.

שחט אותה ואת בת בתה

נחלקו חכמים וסומכוס (חולין פב, א) לענין אותו ואת בנו היכא ששחט אותה ואת בת בתה ואחר כך שחט בתה, שלפי חכמים אינו לוקה אלא ארבעים, ולפי סומכוס לוקה שמונים.

שני בניה ואח"כ אותה

ונחלקו הראשונים בדעת סומכוס האם גם במקרה ששחט שני בניה ואח"כ שחט אותה שחייב שנים או אינו חייב אלא אחד. רש"י (פב, ב) כתב להדיא שה"ה לרישא דקתני שחט שני בניה ואח"כ שחטה סופג מ' לסומכוס סופג פ', ומביא שכ"כ להדיא בתוספתא (פ"ה) וז"ל שחט ה' בניה ואחר כך שחטה, סומכוס אומר משום רבי מאיר חייב משום חמשה לאוין. וכ"כ תוס' לעיל (פב, א) שארישא נמי פליג כדפי' בקונטרס, וכתב שדוגמא לזה מצינו בפ' קמא דיבמות (ט, ב) חלוק היה ר"ש אף בראשונה וסיפא נקט משום רבנות דרבנן דאע"ג דאיכא שתי שמות דאותו ואת בנו ובנו ואותו לא לקי אלא ארבעים כיון דנפקי תרוייהו מחד קרא דלא תשחטו.

אמנם הר"ן (כה, א בדפי הרי"ף) חולק וכתב שאפילו לסומכוס היכא ששחט שני בניה ואחר כך שחטה, אינו חייב אלא אחת, ומסביר משום דהתם חד מעשה הוא וחד שם הוא דאין מתחייב על שניהם אלא משום בנו ואותו, אבל הכא חד מעשה ושני שמות, היינו אותו ואת בנו ובנו ואותו. הרי לן שלכו"ע ס"ל לסומכוס שדי במעשה אחד אלא שדנו האם לפחות צריך שיהיה חילוק ביניהם, או מצד חילוקי שמות, או שלא יהיה אכילה אחת ממש.

שחיטת מעוברת

כתב הרמב"ם (שחיטה יב, י) מותר לשחוט את המעוברת, (ואין כאן משום אותו ואת בנו) עובר ירך אמו הוא, ואם יצא העובר חי אחר שחיטה והפריס על גבי קרקע אין שוחטין אותו ביום אחד ואם שחט אינו לוקה.

גדר היתר בן פקוע

והנה ידועים דברי האחרונים שדנו בעיקר היתר בן פקועה האם נחשב שע"י שחיטת האם הוי כאילו גם העובר

נשחט, או דילמא שאין זה אלא היתר בעלמא שכל בבהמה הותר.

בס' אתוון דאורייתא (סי' יד) רצה להוכיח מזה שגם עובר מתה מותרת שע"כ דהוי היתר בעלמא, דאם נאמר דהוי גדר שחיטה על העובר א"כ איך הותר איסור נבילה, אבל אי הוי היתר בעלמא שכל מה שנמצא בבהמה מותר ניחא.

שחוטי חוץ וחולין לעזרה

בס' שערי יושר (שער ב) מביא ראיה עצומה מסוגיא דתמורה (יא, ב), דדנה הגמ' על בהמה שהיא קדוש והעובר חולין, כגון למ"ד עובר בהוויתו הוא, ושחט האם בעזרה האם עובר משום שחיטת חולין בעזרה. והגמ' גם דנה מקרה הפוכה, היכא שהעובר קדוש והאם חולין, האם יש בשחיטתה משום שחוטי חוץ. ואם נאמר דאין כאן אלא היתר בעלמא דכל הנמצא בבהמה הותר, מה הה"א שיעבור על שחוטי חוץ או על חולין בעזרה בשחיטת האם, אלא ע"כ שיש כאן "שחיטה" על העובר, ולכן שייך לומר דהוי שחוטי חוץ, ושחיטת חולין בעזרה.

וכן יש לדייק מהרמב"ם (הנ"ל) דאם נאמר דאין כאן "שחיטה" על העובר אלא היתר בעלמא, מה הה"א שיהיה אסור משום אותו ואת בנו.

דם של ב"פ

ומאידך יש להוכיח מדברי הר"ן (חולין כה, א) שיש כאן היתר חדש, שהרי כתב שהטעם דדם של בן פקועה אסור משום דכתיב כל בבהמה תאכלו לאפוקי משקה, אבל בלא"ה היה דם מותר, ואם נאמר דגדר ההיתר משום דהוי כנשחט העובר, מה הה"א דגם הדם הותר הרי שחיטה לא מתיר איסור דם, אלא ע"כ דהוי היתר בעלמא לכל מה שנמצא בבהמה.

גדר איסור טריפה

בעיקר דברי הרמב"ם שכתב שהטעם שאין כאן משום או"ב בשחיטת מעוברת משום דעובר ירך אמו, יש ליישב בזה מה שהק' בשחט את הטריפה ונמצא עובר במעיה שאסור לאכול העובר. וק' למה לא נאמר ששחיטת האם יתיר הוולד כמו כל בן פקוע, שהרי שחיטת טריפה מטהר מידי נבילה א"כ יש עליו שם שחיטה, והא דהיא אסורה אינו אלא משום איבור טריפה, אבל העובר אינה טריפה.

ומכח קושיא זו הוכיחו האחרונים שגדר איסור טריפה הוא שנשלל היתר שחיטה, וממילא לא מהני להעובר.

אמנם ברש"י (ביצה ו, א ד"ה הטרפה) מבואר טעם אחר, וז"ל בנה אסור אם נמצא בתוכה, דעובר ירך אמו הוא, הואיל ובשחיטת אמו אתה בא לאכלו, וכי נולד ביום טוב מן הטרפה - ליכא למימר הואיל ומוכן אגב אמו, ואפילו הכי: בשחיטת עצמו מותר לשחטו ולאכלו, דלא אשכחן מאן דאסיר. מבואר בדבריו שגדר האיסור הוא מטעם עובר ירך אמו, ר"ל שגדר היתר שחיטת האם לעובר הוא דכלפי שחיטה זו הוי העובר ירך האם, וכאן שהאמא טריפה אז כאילו גם העובר טריפה. ולפי"ז אין ראיה כלל שגדר איסור טריפה הוא שלילת היתר שחיטה.

ויסוד זה רואים ברמב"ם דליכא איסור או"ב משום דעובר ירך אמו, ר"ל שהיות וגדר היתר בן פקוע משום דעכ"פ לענין השחיטה עובר ירך אמו, א"כ אין כאן שחיטת אם ובן.

ובאמת גם לענין שחיטת אמא טריפה שאינה מתרת העובר מבואר ברמב"ם (מאכ"א ה, טו) כדברי רש"י, וז"ל קרע את הבהמה או שחט בהמה טריפה ומצא בה בן תשעה חי צריך שחיטה להתירו, ואין שחיטת אמו מועלת לו. ואם לא גמרו לו חדשיו אע"פ שהוא חי במעי הטרפה הרי זה אסור מפני שהוא כאבר מאמו.